TROPAMI TAJEMNIC

Discovery CHANNEL

CD ROM • VCD • DVD

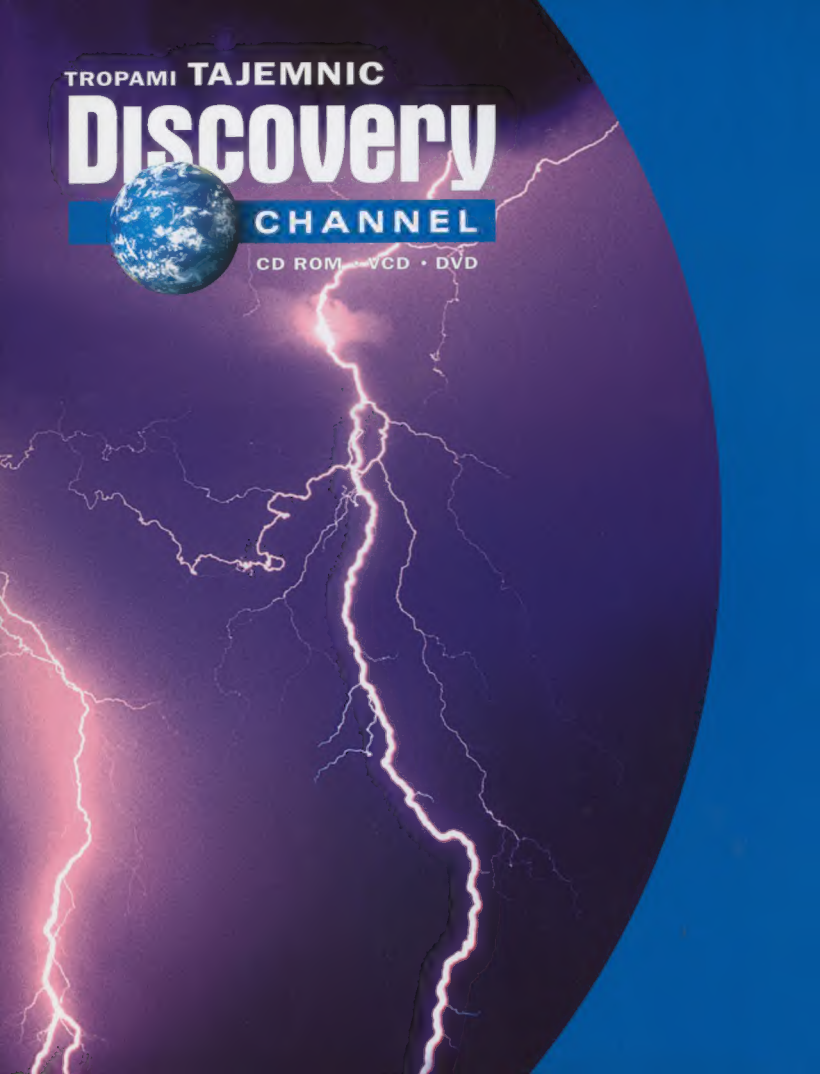

Rzym w skrócie

TROPAMI TAJEMNIC Discovery CHANNEL

Władcy Rzymu różnie zapisali się na kartach historii świata. Juliusz Cezar zostawił nam kalendarz, z którego dziś korzystamy.

FOTO: SUPERSTOCK

Juliusz Cezar
(102 lub 100 p.n.e. — 44 p.n.e.)

Cezar, Gajusz Juliusz Cezar, Caius Iuliusz Caesar, rzymski wódz, mąż stanu, pisarz i twórca kalendarza. W 68 p.n.e. został kwestorem, rozpoczynając karierę senatorską. W 65 p.n.e. objął urząd edyla, zaskarbił sobie względy ludu wystawnymi igrzyskami. Prowadził zwycięskie wojny w Galii, Afryce i Hiszpanii. Po powrocie do Rzymu skumulował w swym ręku wiele urzędów, sprawując faktyczną dyktaturę oraz jedynowładztwo. Po śmierci został ubóstwiony. Jego przydomek rodowy stał się synonimem władcy.

Konstantyn Wielki
(ok. 280-337)

Wódz i cesarz rzymski od 306 r. Wsławił się przeniesieniem w roku 330 stolicy cesarstwa z Rzymu, który uważał za upadły i pogański, do Bizantionu (Konstantynopola). Dokonał wielu reform – zreorganizował armię oraz podzielił cesarstwo na cztery prefektury, rozbudował system podatkowy, wprowadził dziedziczność zawodów i funkcji. Był pierwszym chrześcijańskim cesarzem Rzymu, chociaż chrzest przyjął tuż przed śmiercią. Twierdził, że dopiero będąc na łożu śmierci, będzie miał szansę umrzeć bez grzechu.

FOTO: STONEFLASH PRESS MEDIA

Rzym z bliska

Od 241 r. p.n.e. Rzymianie podbijali nowe krainy, tworząc swoje prowincje poza granicami Italii. We wszystkich funkcjonował system rządów obowiązujący w Rzymie.

Prowincje rzymskie

1. Hiszpania Dalsza 2. Luzytania 3. Tarraconensis 4. Galia Narbońska
5. Galia Akwitania 6. Galia Lyońska 7. Galia Belgika 8. Brytania 9. Germania Dolna
10. Germania Górna 11. Germania Magna 12. Recja 13. Italia 14. Sycylia
15. Korsyka i Sardynia 16. Alpy Peninskie 17. Alpy Kottyjskie 18. Alpy Nadmorskie
19. Norikum 20. Panonia 21. Dalmacja 22. Dacja 23. Mezja 24. Tracja
25. Macedonia 26. Epir 27. Achaja 28. Azja 29. Bitynia 30. Galacja 31. Lycaonia
32. Lycja 33. Pisidia 34. Pamfilia 35. Cypr 36. Cylicja 37. Kapadocja 38. Pontus
39. Armenia Dolna 40. Sophene 41. Osroene 42. Commagene 43. Armenia
44. Asyria 45. Mezopotamia 46. Syria 47. Judea 48. Arabia Petraea 49. Egipt
50. Cyrenajka 51. Numidia 52. Afryka prokonsularna 53. Mauretania 54. Baleary

MAPA: PEREZART

Rzym z bliska

Popatrz, jak rozwijało się pismo począwszy od zachodniogreckiego (po lewej), przez etruskie i archaiczne po klasyczne używane do dziś (z prawej).

Alfabet łaciński

Według mitologii greckiej twórcami pisma były córki boga Apollina. Inna wersja mówi, że był to Kadmos – mityczny założyciel Teb. Grecy przejęli pismo od Fenicjan, ale uzupełnili je swoimi samogłoskami: A (alpha), E (epsilon), O (omikron), Y (ypsilon), a także I (iota). Zachodnią odnianę tego alfabetu zaadaptowali w VII w. p.n.e. Etruskowie. Pismo etruskie, z kolei, stało się podstawą wszystkich alfabetów italskich. Rzymianie dołączyli część alfabetu greckiego i rozwinęli go, bazując na dźwiękach swojego języka. Wczesny alfabet składał się z 21 liter, w I wieku dodano litery Z i Y.

Cyfry i liczby

Znaki umowne pochodzenia etruskiego. Cyfrę 4 budowano, dokładając jedną kreskę przed **V**, a cyfry od 6 do 8, dodając kreski po **V** – cyfra 7 to **VII**. Tak samo z cyfrą 9, przed dziesiątką **X** stawiano kreskę, tak powstawało 9 – **IX**. Powyżej dziesięciu do X dodawano cyfry od jednego do dziewięciu – na przykład 17 to było **XVII**, 20 to były dwa **XX**, 60 – **LX**, a 125 – **CXXV**. Aktualny rok 2003 należałoby zapisać w sposób następujący: **MMIII**, a numer tego magazynu **III**.

I — 1
V — 5
X — 10
L — 50
C — 100
D — 500
M — 1000

TROPAMI TAJEMNIC Discovery CHANNEL

Rzym w pigułce

„Wojsko, które podbiło świat" — tak podsumował organizację militarną Rzymian włoski historyk.

Legioniści

Za czasów królestwa w szeregi armii (3300 legionistów) mogli wstępować jedynie patrycjusze. Serwiusz Tuliusz (ok. V wiek p.n.e.) podzielił wojsko na centurie – jednostki te ustanowione były na podstawie zamożności obywateli. Obywatele sami płacili za swój ekwipunek. Konnica – najbogatsza kasta obywateli, ciężka piechota – obywatele klasy średniej, a najbiedniejsi tworzyli lekką piechotę i jednostki pomocnicze. Służba trwała od 17. do 60. roku życia. Juniores (17-46 lat), tworzyli armię czynną, seniores (46-60 lat) stacjonowali w Rzymie. Za czasów cesarstwa ograniczono służbę do 20 lat i umożliwiono wstęp w szeregi legionistów prowincjuszom, którzy w momencie zaciągnięcia się do wojska otrzymywali prawa obywatelskie.

Jak Rzymianie podbijali świat zobaczysz na naszej płycie CD!

Rzym w pigułce

Ponoć nie szata zdobi człowieka, a jednak w starożytnym Rzymie to właśnie po szatach można było się wiele dowiedzieć o osobie, która je nosiła.

ILUSTR. MIROSŁAW DABROWSKI

Ubrania mężczyzn

Najdawniejsi Rzymianie ubierali się w togi. Były to długie pasy białego materiału, starannie i stylowo spinane. Wcześnie wyszły jednak z mody – były niewygodne i nie chroniły przed zimnem. Prawo nakazywało, aby były noszone przez senatorów. Wreszcie rządzący poddali się i oficjanym ubraniem stały się tuniki, rodzaj długich podkoszulków. W lecie szyte były z przewiewnego lnu, a w zimie z wełny.

Ubrania kobiet

Rzymskie kobiety ubierały sie w wytworne suknie, nosiły peruki, sztuczne warkocze i farbowały włosy, najchętniej na kolor żółtoczerwony. Uwielbiały biżuterię – szanująca się kobieta nie pokazywała się na ulicy bez bogato ornamentowanego naszyjnika. Ich ulubioną ozdobą były perły. Na ulicę kobiety wkładały buty skórzane, lecz w domu nosiły sandały, dość często ozdabiane perłami.

Ubrania dzieci

Chłopcy nosili tuniki do kolan, białe z czerwonymi brzegami. Kiedy w wieku 16 lub 17 lat chłopiec stawał się obywatelem i mężczyzną, miał prawo nosić białą tunikę bez ozdobnych pasów. Małe Rzymianki ubierały się w proste tuniki do kolan. Kiedy wychodziły na ulicę, wkładały tuniki długie do kostek.

TROPAMI TAJEMNIC Discovery CHANNEL

Rzym od A do Z

Mały alfabet starożytnego Rzymu. Od założyciela miasta, Romulusa, przez rozkwit republiki aż po rozpad imperium.

a *jak akwedukt*

Wodociąg doprowadzający wodę ze źródeł górskich do miast Imperium Rzymskiego rurami z terakoty i ołowiu, które biegły m.in. na mostach o arkadowej konstrukcji. Najstarszym akweduktem była Aqua Appia z 312 r. p.n.e.

b *jak balneae*

Łazienki publiczne. Wprowadzone w III w. p.n.e., wzorowane na łaźniach greckich. Najczęściej korzystali z nich ubodzy, nieposiadający łazienek w domu. Niewielka opłata zasilała kasę miejską lub kieszeń właściciela łazienki.

c *jak cyrk*

Stadion przeznaczony na wyścigi rydwanów dwukonnych (biga) i czterokonnych (kwadryga). Miał on kształt prostokąta, którego jeden z boków był zaokrąglony – w środku znajdował się mur zwany spina. Na obu krańcach spiny usytuowane były słupki zwane metae. Wyścigi rydwanów odbywały się dookoła spiny (zazwyczaj było to 7 okrążeń).

d *jak domus*

Rezydencja patrycjuszy. Typowy domus rzymski był parterowy. Po wejściu przechodziło się przez sień do atrium. Wokół atrium skupione były sypialnie i małe pokoiki. Za atrium na osi sieni znajdował się reprezentacyjny pokój pana domu – tablinum. Za nim zaś mieścił się mały ogródek.

e *jak edylat*

Urząd utworzony w 494 r. p.n.e. Edylowie pomagali trybunom ludowym w sprawowaniu ich urzędu. W okresie republiki edylowie pełnili funkcje policji miejskiej. Należało do nich nadzorowanie porządku w mieście, zaopatrywanie mieszkańców w żywność, ustalanie cen czy urządzanie igrzysk.

f *jak forum*

Plac targowy i miejsce zebrań ludności. Urbanistyka rzymska przewidywała dla forum miejsce przecięcia dwóch głównych ulic miejskich. Typowe forum miało: świątynię Jowisza, kurię i bazylikę, czyli elementy władzy religijnej, administracyjnej i sądowej.

RYSUNEK: BARBARA GAJEWSKA

g *jak gladiatorzy*

Wprowadzone w 264 r. p.n.e. pojedynki gladiatorów miały obrazować sposoby walki i broń wrogów Rzymian. Ponieważ walki często kończyły się śmiercią, gladiatorzy werbowani byli spośród więźniów, jeńców wojennych i niewolników.

h *jak Horacy (65–8 p.n.e.)*

Poeta, który zrobił karierę wojskową! Zaciągnął się do armii Brutusa i Kasjusza, gdzie awansował na trybuna wojskowego. Po klęsce pod Filippi (42 p.n.e.) powrócił do Rzymu i zajął się pisaniem satyr. Był też autorem listów i ód.

TROPAMI TAJEMNIC
Discovery
CHANNEL

Rzym od A do Z

i jak Imperium Romanum

Już Juliusz Cezar i Cyceron w swoich pismach używają nazwy *Imperium Romanum*, która służy określeniu całości administracyjnej i terytorialnej państwa rzymskiego. W czasach cesarstwa nazwa ta określała terytorium podległe władzy Rzymu. Współcześnie terminu Imperium Rzymskie używa się zarówno w odniesieniu do epoki cesarstwa, jak i republiki w okresie podbojów prowadzonych poza Italią.

k jak klasy społeczne

Zgodnie z prawem rzymskim, społeczeństwo dzieliło się na cztery zasadnicze kategorie: ludzi wolnych, niewolników, wyzwoleńców i cudzoziemców. Ludzie wolni dzielili się na dwa stany: patrycjat i plebs. Patrycjusze byli potomkami starożytnej arystokracji. Kolejne podziały były związane z wprowadzeniem podziału obywateli według majątku.

m jak medycyna

Lekarzami byli najczęściej cudzoziemscy niewolnicy lub wyzwoleńcy. Rzymianie unikali tego zawodu, gdyż nie wypadało im pracować za pieniądze. Bardzo często lekarze niewolnicy dorabiali się majątku, wyzwolenia, a nawet obywatelstwa. Najczęściej zalecanymi lekarstwami były różne mieszanki ziołowe i ćwiczenia fizyczne. Wojsko posiadało własne szpitale i chirurgów.

o jak obywatel rzymski

Obywatelem był ten, kto był zrodzony z legalnego małżeństwa obywateli rzymskich lub otrzymał obywatelstwo mocą nadania. Pełnoprawny obywatel posiadał w całości następujące prawa: mógł wstępować w legalne związki małżeńskie, legalnie zbywać i nabywać ziemię, mógł odwoływać się od decyzji urzędników do zgromadzenia ludowego, głosować i piastować urzędy.

j jak język łaciński

To język Latynów, z Lacjum w środkowej części Półwyspu Apenińskiego, który stopniowo rozprzestrzenił się w całej Italii. Dał początek językom romańskim i wywarł wpływ na wszystkie języki europejskie. W VII r. p.n.e. Latynowie stworzyli pismo łacińskie. Ostatnie dzieła literackie w tym języku powstały w XVIII wieku.

l jak legion

Podstawowa jednostka armii rzymskiej. Około roku 100 p.n.e. legion składał się z 6000 legionistów, zorganizowanych w 10 kohortach. W skład kohorty wchodziło 600 żołnierzy, którzy byli zgrupowani w 3 manipułach po 200 legionistów. Podstawową jednostką taktyczną była centuria, która liczyła 100 żołnierzy, a dowodzona była przez centuriona. Na czele legionu stał legat, któremu podlegali prefekt i trybuni.

n jak niewolnik

Osoba urodzona w niewoli, porzucona w momencie narodzin, wzięta do niewoli lub taka, która utraciła prawa. Niewolnicy nie mieli żadnych praw. Zaliczani byli do kategorii *narzędzi mówiących*. Jako rzecz pana, zdani byli na jego łaskę lub niełaskę, on decydował o ich kupnie, sprzedaży, a nawet życiu. Był to stan dziedziczny i zmienić go mogło jedynie wyzwolenie z łaski pana lub wykupienie się z niewoli.

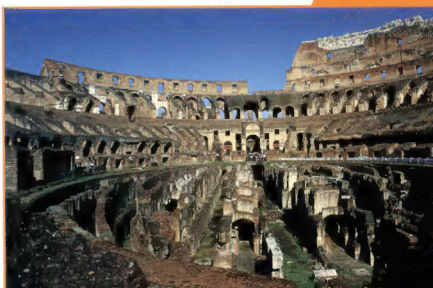

TROPAMI TAJEMNIC Discovery CHANNEL

Rzym od A do Z

Pełne wydanie encyklopedii znajdziesz na CD.

p jak prowincje

Terytoria rzymskie położone poza granicami Italii i rządzone przez urzędników. Pierwszą prowincją Rzymu była Sycylia (241 r. p.n.e.). Kolejno zdobywane tereny uważane były za własność rzymską i obciążano je podatkiem gruntowym. Okalały Morze Śródziemne (na terenach współczesnej Hiszpanii, Francji, Niemiec i Afryki oraz Anglii). Tereny obecnej Polski nigdy nie były rzymską prowincją.

s jak senator

Członek senatu. Pierwsi senatorowie wywodzili się z rodów patrycjuszowskich, później także plebejskich. Za czasów republiki senatorowie byli wybierani przez konsulów, później cenzorów, a w okresie cesarstwa przez cesarza. Limit wieku wynosił 46 lat, Sulla obniżył go do 30. Senator miał prawo do togi obszytej purpurowym pasem, obuwia z czerwonej skóry i złotego pierścienia.

u jak upadek Rzymu

Brak jest jednoznacznej odpowiedzi na temat tego, dlaczego upadło Cesarstwo Rzymskie. Początek końca przypada na V w. n.e., kiedy to rozpoczęły się wielkie inwazje wrogich plemion na Rzym (Germanów, Wizygotów, Hunów). Barbarzyńcy rozlokowali się w całym Imperium. Ostatni cesarz rzymski Romulus Augustulus pokonany został przez Herulów. Rok 476 uznawany jest za datę upadku cesarstwa zachodniego.

FOTO: ART RESOURCE

r jak republika

Ustrój polityczny panujący w Rzymie od 509 do 27 r. p.n.e. Władzę w republice sprawowały: senat, urzędy i zgromadzenia. Zarządzanie republiką przypadało dwóm konsulom wybieranym raz do roku przez zgromadzenie *Comitia Centuriata* . Władzę sprawowali oni wspólnie. Przysługiwało im prawo weta i mogli podważać nawzajem swoje decyzje.

t jak termy

Łaźnie publiczne lub prywatne. Pierwsze powstały w I r. p.n.e. Termy składały się z sal kąpieli zimnych, ciepłych i gorącyc oraz łaźni parowych i suchych. Termy były przede wszystkim miejscami spotkań. Mieściły się tu biblioteki, muzea, parki i bary. Były po prostu miejscem relaksu.

w jak wino

Najpopularniejszy napój imperium. Rzymianie produkowali wiele gatunków win, np. wina z suszonych winogron (*passum*), wina mieszane z miodem (*mulsum*), wina fiołkowe, różane czy miętowe... Cenili wino, choć najczęściej rozcieńczali je wodą.

z jak założenie Rzymu

Legenda głosi, iż Rzym został założony przez bliźnięta Remusa i Romulusa, którzy po urodzeniu zostali wrzuceni do Tybru. Kołyska z dziećmi zatrzymała się u stóp Palatynu, gdzie znalazła ich i wykarmiła wilczyca. Dorośli bracia postanowili założyć miasto. Podczas kłótni zginął Remus. Romulus wytyczył granicę miasta 21 kwietnia 753 r. p.n.e.

© 2003 Discovery Communications, Inc. All rights reserved.

Prenumeratę i numery archiwalne można zamówić telefonicznie +22/810 65 79, 870 75 12, lub pocztą
Media Service Zawada Sp. z o.o., al. Stanów Zjednoczonych 51, 04-028 Warszawa